

Steltlopers, de Banc d'Arguin en Nederland: zeetrekwaarnemingen gevraagd

Veel steltlopers die in het voor- en najaar gebruik maken van de Waddenzee overwinteren in Afrika. De Banc d'Arguin in Mauretanië is een van de belangrijkste overwinteringsplekken: er overwinteren ruwweg twee miljoen steltlopers. Ook in andere Afrikaanse landen overwinteren echter nog honderdduizenden vogels, tot in Zuid-Afrika aan toe. Met name tijdens de voorjaars trek is bij de juiste weersomstandigheden een groot deel van deze steltlopers bij ons langsvliegend te bewonderen.

In de tweede helft van de jaren 1980 is op de Banc d'Arguin onderzoek gedaan aan de *timing* van vertrekkende steltlopers in relatie tot aankomst in de Nederlandse Waddenzee (zie Ardea 78 (1/2), 1990). Er zijn aanwijzingen dat er de laatste jaren verandering is opgetreden in deze timing, van in ieder geval rosse grutto's: deze lijken tegenwoordig in het voorjaar eerder in Nederland aan te komen dan in de jaren 1980 het geval was. Zonder nu direct te gaan speculeren over het waarom hiervan is het interessant om de wegtrek in West-Afrika en daarmee verbonden, de trek langs onze kustlijn, goed te blijven volgen en te bezien hoe deze verloopt en of bijvoorbeeld de groepssamenstelling nog gelijk is aan die van 20 jaar geleden. In het voorjaar van 2003 gaat er opnieuw een expeditie naar Mauretanië: de Schweizerische Vogelwarte in Sempach heeft er deze winter al een doelvolgradar opgesteld om van 1 maart tot 15 mei onder leiding van dr. Bruno Bruderer wegtrekkende steltlopers te bekijken. Op radarbeelden kunnen vogels echter niet gedetermineerd worden en daarom zijn er ook waarnemers aanwezig. Voor de zeetrekwaarnemers zou dit een extra stimulans kunnen zijn om vanaf half april lekker veel te gaan zeetrek tellen. We kunnen hiermee een belangrijke bijdrage leveren aan de brandende onderzoeksvragen.

GOK

RECENTE PUBLICATIES

Rob Leewis (2002) Veldgids Flora en Fauna van de zee. Stichting KNNV Uitgeverij, Utrecht. 320pp. ISBN 90 5011 153 X; € 27,95..

Onder het kopje 'Speuren langs de vloedlijn' kondigde de KNNV de uitgave aan van een '*Veldgids Flora en Fauna van de zee*'. Omdat veel langs de vloedlijn speurende NZG-leden ook interesse hebben voor andere vormen van zeeleven hebben we snel een recensie-exemplaar aangevraagd.

De eerste indruk van het boek is alleraardigst: zo'n 250 algemene soorten wieren, sponzen, anemonen, kwallen, wormen, krabben, weekdieren, mosdiertjes, zakpijpen, en vissen worden ieder op een fraaie kleurenfoto afgebeeld, met daarnaast een korte beschrijving, een verspreidingskaart voor de Noordzee en een biotoopschema. Wel wordt snel duidelijk dat het boekje voornamelijk is gericht op speuren 'onder de vloedlijn' als een allereerste kennismaking voor amateurduikers dicht langs strand of dijk. Op dat niveau en voor die categorie gebruikers is het boekje zeker geslaagd, hoewel het boekje niet mee het water in kan.

Voor de iets gevorderde zoute natuurminnaar aan de droge kant van de vloedlijn schiet de veldgids echter snel tekort. Er is bewust gekozen voor het weglaten van determinatietabellen of lijsten van niet afgebeelde soorten, zodat er altijd twijfel blijft over de determinatie. Opmerkelijk is dat de literatuurlijst wel een aantal specialistische determinatiewerken noemt van afzonderlijke plant- en diergroepen, maar niet de 'eigen' KNNV Veldgids No. 2, het '*Zeeboek – determinatietabellen voor flora en fauna van de Nederlandse Kust*' van E. de Ruijter & A. Schoenmaker; waarvan de 4e druk uit 1995 volgens internetinformatie nog verkrijgbaar is (€ 9,95). Dat is een uitstekende tussenstap tussen een eerste attractief plaatjesboek en de zware echte vakliteratuur.

Deze *Veldgids* versterkt onbewust het beeld dat de Noordzee buiten de kustlijn weinig interessant zou zijn. Niet alleen zijn verspreidingskaartjes alleen langs kusten ingekleurd, ook in de tekst wordt de Noordzee beschreven als een ondiepe 'uitgebreide zandvlakte met hier en daar een wat slibbiger gedeelte' waarin slechts boorplatforms en scheepswrakken rijker leven zouden herbergen. De Noordzee, ook het Nederlandse deel, kent echter ook natuurlijke stenige bodems (Klaverbank), had vroeger uitgebreide oesterbanken, en kent een scala van andere ecologische variaties als gevolg van diepteverschillen, watermassa's en frontgebieden. Voor de bescherming van de Noordzee is het van belang dat juist het beginnende publiek kennis neemt van de rijkdom en variatie aan leven in die schijnbaar grauwe watermassa verder van de kust. Misschien dat een volgende druk van de attractief uitgegeven veldgids daaraan wat aandacht kan geven.

Aanschaf van de nieuwe veldgids is een goed idee voor degene die nog geen kennis heeft van het bestaan van - laat staan van de pracht van - poliepen, zakpijpen, sponzen of keverslakken in onze zoute wateren, maar de aldus geïnteresseerde geraakte strandwandelaar is gewaarschuwd dat daarna de aanschaf van bijvoorbeeld het '*Zeeboek*' al snel onvermijdelijk is.

JAF

SOVON Vogelonderzoek Nederland (2002). Nederlandse Fauna deel 5: Atlas van de Nederlandse Broedvogels – verspreiding, aantallen, verandering. Naturalis / KNNV-Uitgeverij / EIS Nederland. Leiden. 584pp. ISBN 90 5011 161 0; Prijs € 62,50 (SOVON-leden € 55,-)

Met de tomeloze inzet van heel veel vrijwilligers heeft SOVON de klus geklaard. De nieuwe broedvogelatlas is uit! Een dikke, fraai uitgevoerde pil boordevol informatie. De atlas is gebaseerd op waarnemingen uit de jaren 1998-2000 en is de opvolger van SOVON's eerste broedvogelatlas over de jaren 1978-83. De voor iedere soort gemaakte analyse van veranderingen over de afgelopen 25 jaar verheft dit werk ver boven het niveau van een gewone atlas. Van 218 soorten inclusief 'exoten' wordt een complete bespreking gegeven met een algemene inleiding, een broedzekerheidskaart, relatieve veranderingen ('veranderingskaarten' en of indexgrafieken) en schattingen van aantallen broedparen, al dan niet met kaarten van relatieve dichtheden of absolute aantallen. De resterende 65 voornamelijk onzekere of al voor 1978 verdwenen broedvogels worden ieder kort besproken. De onderliggende datasets en verwerkingsmethodes worden in de inleiding en gedetailleerde bijlages goed uitgelegd, en pas dan realiseer je je de gigantische hoeveelheid werk die is verzet.

Algemene trends in de Nederlandse vogelbevolking worden in een apart hoofdstuk besproken. In de pers is de groei van het aantal soorten en soms het aantal individuen vaak afgespiegeld als 'het gaat goed met de Nederlandse vogels', maar de besprekingen in het boek maken duidelijk dat we in Nederland sommige land-schapstypen en de daarbij behorende fauna steeds verder zien verdwijnen; en terecht wordt dan ook opgemerkt dat kwantiteit niet met kwaliteit moet worden verward.

Het blijft boeiend om zelf door het boek te bladeren en eigen verklaringen te zoeken voor bepaalde snelle veranderingen. Een heerlijk naslagwerk en tegelijk een puzzelboek dat goed up-to-date is met bijvoorbeeld het recente broeden van Kraanvogel en van natuurlijk de Drieteenmeeuwen op een offshore-eiland. Plezierig is ook het gebruik van hoofdletters in de soortnamen. Er is niet is toegegeven aan de trend om bijvoorbeeld de Kleine Mantelmeeuw te degraderen tot een ongedefinieerde 'kleine mantelmeeuw' (al kan je betwisten of dat ook voor de besproken soorten als 'Soepgans' en 'Kip' zou moeten gelden).

Is er dan niets aan te merken op de atlas? Jawel, de pentekeningen bij de soorten verschillen nogal wat van stijl en vooral NZG leden zullen niet achteroverslaan van die van de meeuwen. En dan natuurlijk de prijs: voor een boek dat met zoveel vrijwilligerswerk tot stand is gekomen en waarbij zoveel sponsororganisaties zijn betrokken zou een bescheidener winkelprijs mogelijk moeten zijn! In ieder geval kan SOVON de NZG alvast noteren als 'soortsponsor' in de volgende atlas voor Drieteenmeeuw, en wie weet toch ook ooit nog de Noordse Stormvogel.

JAF

Versluys M., Schut D. & IJnsen J.N. 2002. Schaarse vogels in Fryslân. SOVON District 2 (Fryslân) en Fryske Feriening foar Fjildbiology, Heerenveen, 221pp. Verkrijgbaar door storting van € 14,- op bankrekening 29.62.62.838 tnv penningmeester FFF, de Warring 31, Heerenveen, onder vermelding van naam, adres, postcode en woonplaats.

Zeldzame en schaarse vogels hebben bij veldornithologen altijd al van een bovengemiddelde belangstelling mogen genieten. Deze aandacht komt tot uitdrukking in een naar verhouding groot aantal publicaties: het bijzondere intrigeert nu eenmaal meer dan het gewone. Het hier besproken boek behandelt 'de krenten in de pap' in de jaren 1989-98 voor de provincie Friesland inclusief de Friese Waddeneilanden (Vlieland-Schiermonnikoog). Inleidende hoofdstukken bespreken de gevolgde methode, het materiaal en de vogelrijkdom in achttien Belangrijke Vogelgebieden in Friesland (hoofdstuk 2). Het voorkomen van schaarse soorten wordt in verband gebracht met de overheersende windrichting (hoofdstuk 3). De rest van het boek, ruim 150 pagina's, bestaat uit soortbesprekingen, bestaande uit een inleiding (het verspreidingsgebied en het voorkomen in Nederland), een opsomming van de gevallen in 1989-98 met een verspreidingskaart en een diagram van het seizoenspatroon, en een vergelijking met het voorkomen in Friesland voor 1989 op grond van de literatuur. Het hele boek is geïllustreerd met attractieve pentekeningen en katernen met prachtige kleurenfoto's.

De gegevens zijn met zorg verwerkt, al is het niet helemaal duidelijk hoe kritisch de waarnemingen zijn beoordeeld. Het geschetste beeld past echter naadloos in recent gepubliceerde landelijke overzichten en hierin schuilt meteen de makke van dit boek: wat voegt het eigenlijk toe? De kaartjes geven de plaats van waarneming weer, maar in plaats van een simpele contour van de provincie zou een vereenvoudigde habitatkaart als ondergrond het geheel veel inzichtelijker hebben gemaakt. Zelfs de Friese meren zijn niet op de kaartjes ingetekend. De achttien Belangrijke Vogelgebieden waaraan de gegevens wel worden opgehangen zijn niet veel meer dan arbitraire begrenzingen, waarvan de benaming suggereert dat de rest van de provincie van geringere betekenis is, en dat is maar de vraag. Ronduit hinderlijk, maar vermoedelijk onvermijdelijk omdat het